

บทที่ 3

ประเภทนิทานพื้นบ้านไทใต้คง

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยรวบรวมนิทานไทใต้คงได้ทั้งสิ้น 71 เรื่อง นิทานเหล่านี้จำแนกประเภทโดยปรับปรุงจากแนวคิดของ ประคอง นิมนานเหมินท์ (2528) ได้ ดังนี้

1. นิทานเทพปกรณัม หรือเทพปกรณัม
2. นิทานศาสนา
3. นิทานคติ
4. นิทานมหัศจรรย์ หรือเทพนิยาย
5. นิทานชีวิต
6. นิทานประจำถิ่น
7. นิทานอธิบายเหตุ
8. นิทานสัตว์
9. นิทานเรื่องผี
10. นิทานอื่นๆ

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. นิทานเทพปกรณัม หรือเทพปกรณัม เป็นนิทานที่กล่าวถึง โลก จักรวาล เทวดา กำเนิดมนุษย์ และสัตว์ บทบาทหน้าที่ของเทวดา และของผู้ปกครองแผ่นดิน มีทั้งหมด 4 เรื่อง ได้แก่

- 1.1 เรื่องที่ 3 การสร้างโลก (โก่สร้างดวงฟ้าตั้งหลังลิน)
- 1.2 เรื่องที่ 4 กำเนิดมนุษย์ (ก๊นลูกถือม้า)
- 1.3 เรื่องที่ 30 ที่มาของวันสงกรานต์ (อาสือช้วนถ้ำ)
- 1.4 เรื่องที่ 42 พระจันทร์และพระอาทิตย์ (หุนเลื่อนตั้งถ้างวัน)

นิทานแต่ละเรื่อง มีเรื่องย่อ ดังนี้

เรื่อง การสร้างโลก เล่าว่า แต่ก่อนไม่มีอะไรในจักรวาล ขุนผีใหญ่จึงให้ขุนผีสองตนสร้างโลก ตนหนึ่งสร้างแผ่นฟ้า อีกตนหนึ่งสร้างแผ่นดิน เมื่อครบกำหนดและนำมาประกบกัน ปรากฏว่าแผ่นดินกว้างใหญ่กว่าแผ่นฟ้า จึงต้องบีบแผ่นดินให้เท่ากันกับแผ่นฟ้า ส่วนที่ถูกบีบย่นสูง

กลายเป็นภูเขา ส่วนที่ต่ำกลายเป็นห้วย

เรื่อง กำเนิดมนุษย์ เล่าว่า นานมาแล้ว เกิดไฟไหม้โลก และต่อมาน้ำก็ท่วมโลก คนจึงตายหมด ขุนผิได้ให้สองพี่น้องซ่อนตัวอยู่ในน้ำเต้า ครั้นเมื่อออกมาจากน้ำเต้าแล้ว ปรากฏว่าในโลกนี้ไม่มีใครเหลืออยู่เลย เพื่อให้มีคนสืบทอดเผ่าพันธุ์ สองพี่น้องจึงแต่งงานกันและมีลูกมีหลานเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์สืบต่อมา

เรื่อง ที่มาของวันสงกรานต์ เล่าว่า นานมาแล้ว บนโลกแห่งหนึ่ง มีแต่กลิ่นน้ำเหม็น คละคลุ้งไปทั่ว ผู้คนอดอยาก ขุนผิใหญ่จึงสั่งให้ขุนผิฝนปล่อยน้ำฝนลงมา ทำให้คนมีข้าวกิน มีน้ำใช้ไม่อดอยาก กลับมาทำนาปลูกผักได้เหมือนเดิม ขุนผิจึงสั่งให้คนเฉลิมฉลองในเดือนหกของทุกปี

เรื่อง พระจันทร์และพระอาทิตย์ เล่าว่า พระจันทร์และพระอาทิตย์เป็นสามีภรรยาคน เมื่อพวกเขามาถึงโลกจักรวาล จึงแบ่งหน้าที่กัน ในการส่องแสงสว่างให้มนุษย์ พระอาทิตย์ตกลงว่าจะทำงานในตอนกลางวัน ส่วนพระจันทร์ก็จะทำงานในตอนกลางคืน

2. นิทานศาสนา เป็นนิทานที่มีจุดมุ่งหมายในการสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน สร้างค่านิยม และบรรทัดฐานทางอารมณ์ให้แก่สังคม เป็นเรื่องเกี่ยวกับนรกสวรรค์ หรือเรื่องราวของบุคคลศักดิ์สิทธิ์ในศาสนา มีทั้งหมด 8 เรื่อง ได้แก่

2.1 เรื่องที่ 17 ปู่ขวัญข้าว (หนึ่ง) {ปู่ฮ้วนข้าว (ถึง)}

2.2 เรื่องที่ 18 ปู่ขวัญข้าว (สอง) {ปู่ฮ้วนข้าว (สอง)}

2.3 เรื่องที่ 50 ปล่อยชีวิต (ปลอยโตจือ)

2.4 เรื่องที่ 55 ทำไมคนมีความเป็นอมตะ (ก๊วนก๊อบsangมีจ๊าดเกิดจ๊าดตาย)

2.5 เรื่องที่ 65 เซ่นไหว้ผู้ตาย (หนึ่ง) {หลู่ก๊วนตาย (ถึง)}

2.6 เรื่องที่ 66 เซ่นไหว้ผู้ตาย (สอง) {หลู่ก๊วนตาย (สอง)}

2.7 เรื่องที่ 68 ผังศพอย่างไรดี (ดีหือล่อยก๊วนตาย)

2.8 เรื่องที่ 70 พระเจ้าเป็น (เจ้าพะละหลิบ)

นิทานแต่ละเรื่อง มีเรื่องย่อ ดังนี้

เรื่อง ปู่ขวัญข้าว (หนึ่ง) เล่าว่า พระเจ้าสั่งให้ขุนผิต่าง ๆ เคารพกราบไหว้ตน ทำให้ปู่ขวัญข้าวโกรธหนีไปอยู่กับลูกหลานที่เมืองภูเขาดำ จนเวลาผ่านไปสามปี ทั้งคนและสัตว์ต่างพากันอดตาย เพราะไม่มีข้าวกิน พระเจ้าไม่มีทางแก้ปัญหา จึงไปเชิญปู่ขวัญข้าวกลับมา และยอมให้ปู่ขวัญข้าวเป็นผู้ยิ่งใหญ่

เรื่อง ปุชิวณข้าว (สอง) เล่าว่า พระกับปุชิวณข้าว ต่างคนต่างถือว่าตนเป็นใหญ่ ปุชิวณข้าวว่า ถ้าไม่มีข้า ท่านก็ไม่มีข้าวกิน พระว่า ถ้าไม่มีข้า ท่านก็เป็นปุชิวณข้าวไม่ได้ สุดท้ายปุชิวณข้าวหนีไปอยู่ที่เมืองหลักสิ่ง ซึ่งเต็มไปด้วยความมืด ข้าวทั้งหมดก็หนีตามไปด้วย ทำให้พระและคนไม่มีข้าวกิน สุดท้ายพระต้องไปเชิญ และแบกปุชิวณข้าวกลับมาและยอมยกให้ปุชิวณข้าวเป็นใหญ่

เรื่อง ปล่อยชีวิต เล่าว่า มีผู้ชายคนหนึ่งไปฝึกวิชาแต่ยังไม่ทันสำเร็จ อาจารย์ของเขาก็มีนางสังหรณ์ว่านับจากนี้ไปเจ็ดวัน ชีวิตเขาจะสิ้นสุดลง จึงให้เขารีบกลับบ้านไปเยี่ยมพ่อแม่ ระหว่างทางเขาได้ช่วยชีวิตไก่ป่า หอย ปลา รวมทั้งต้นไม้ที่ล้มข้างทาง ทำให้เมื่อเวลาผ่านไปเจ็ดวัน เขาก็ยังคงมีชีวิตอยู่

เรื่อง ทำไมคนมีความเป็นอมตะ เล่าว่า วันหนึ่ง เซียนอากาศเข้าเจียไปหาขุนพิสุกป่าดีที่ค่า แล้วพูดว่า นับจากนี้เจ็ดวัน ชีวิตเขาจะสิ้นสุดลง ขุนป่าดีที่ค่ารู้สึกท้อใจ จึงไปปรึกษาเทพเจ้า โดยวิธีดูดวง และทำพิธีต่อชีวิตให้ยืนยาว หลังจากนั้นขุนป่าดีที่ค่าก็มีอายุยืนยาวกว่าหนึ่งพันปี

เรื่อง เซ่นไหว้ผู้ตาย (หนึ่ง) เล่าว่า หมอคนหนึ่งไปหาพยาบาลเขาเห็นคันหลักไม้กลวงจึงบอกพระสงฆ์ให้ตัดเพื่อนำไปทำกลอง แต่เขาก็เสียชีวิตลงเสียก่อน กลายเป็นแมลงกะแฉบินขึ้นคันหลักร้องเสียงดัง เพื่อให้วิญญาณสงบสุข พระเจ้าจึงแนะนำลูกหลานให้นำกระดาดเงินกระดาดทองไปเซ่นไหว้ ก่อเจดีย์ทรายและจัดกองข้าวเพื่อเซ่นไหว้วิญญาณหลังจากนั้นมาไม่มีใครได้ยินเสียงร้องของแมลงกะแฉอีกเลย

เรื่อง เซ่นไหว้ผู้ตาย(สอง) เล่าว่า เจ้าเมืองฯหนึ่ง แต่งงานใหม่ ไม่สนใจเมียหลวง เมียหลวงโกรธมาก วันหนึ่งจึงนำขนบนเปลือกกล้วยเหืองมาโปรยบนเตียงที่สามีนอนประจำ ต่อมาเมียหลวงเสียชีวิตไปเกิดเป็นลูกสาวคนรวย แต่มีผิวกายเป็นตะปุ่มตะป่ำทั่วตัว รักษาอย่างไรก็ไม่หาย พระเจ้าแนะนำให้นำกระดาดเงินกระดาดทองอย่างละสิบเอ็ดชิ้นไปเซ่นไหว้ จึงได้หายจากโรค

เรื่อง ฟังศพอย่างไรดี เล่าว่า สามภรรยาเศรษฐีคนหนึ่ง ลูกสาวป่วยเป็นโรคและตาย ทั้งสองเสียใจมาก จึงไปปรึกษาพระสงฆ์เรื่องพิธีฟังศพ พระสงฆ์ให้ตั้งชาสามเหลี่ยมเอาหม้อต้มน้ำร้อน พักไว้ให้เย็นแล้วนำมาอาบน้ำให้ลูก นำก้อนเงินก้อนทองใส่ไว้ในปากลูก สวมเสื้อผ้าดี ๆ ให้แล้วจึงนำไปฝัง

เรื่อง พระเจ้าเป็น เล่าว่า นานมาแล้ว มีแม่ตาบอดคนหนึ่ง ลูกสะใภ้ไม่ดูแล แต่ศรัทธาไหว้พระทุก 15 ค่ำ วันหนึ่งลูกสะใภ้ได้ยินคำสั่งสอนจากพระเจ้าว่า การไหว้แม่ก็เหมือนไหว้พระเจ้า จึงสำนึกได้ว่าตนทำผิด นับจากนั้นจึงดูแลแม่สามีเป็นอย่างดี

3. นิทานคติ เป็นนิทานที่มีเรื่องขนาดไม่ยาว เนื้อหาไม่ซับซ้อน แนวคิดที่ปรากฏในนิทานคือคุณค่าของจริยธรรม และผลของการประกอบกรรมดี กรรมชั่ว มีทั้งหมด 15 เรื่อง ได้แก่

- 3.1 เรื่องที่ 2 ทำงานวันเดียวกันได้ทั้งชาติ (เห็ดกันหัวนึ่งถึงกินได้ตั้งห้า)
- 3.2 เรื่องที่ 7 แม่เลี้ยง (เมสึด)
- 3.3 เรื่องที่ 8 นกโกวู้ (โลกโกวู้)
- 3.4 เรื่องที่ 10 มีอะไรต้องช่างสังเกตต้องช่างถาม (ให้บ้อลลวมตั้ง ผู้ไ้ด้วยไ้ถาม)
- 3.5 เรื่องที่ 11 ใคร ๆ ก็มีความสามารถทั้งนั้น (เพอ โดมี้ตั้งัก)
- 3.6 เรื่องที่ 13 ขายคดหอม (ขายโคคหอม)
- 3.7 เรื่องที่ 14 เขี้ยวเป่าปี (โห้งเป่าปี)
- 3.8 เรื่องที่ 19 นกโกวู้ (โลกกว้างๆ)
- 3.9 เรื่องที่ 31 โองปลาสาม (เอียงปาสัม)
- 3.10 เรื่องที่ 44 ผู้ที่ชอบส่อเสียดจะชวยเอง (กุน โส่หยงเป็นซุ่มโคปุเจ้า)
- 3.11 เรื่องที่ 56 คำกับแดงเปลี่ยนกันไม่ได้ (ล่าเลี้ยงยังหือเปียนไล่)
- 3.12 เรื่องที่ 57 ไม่รู้จักแยกแยะความดีความเลว (หนึ่ง) {ลวงลีลวงจ้ออ้อสู่ (สิง)}
- 3.13 เรื่องที่ 58 ไม่รู้จักแยกแยะความดีความเลว (สอง) {ลวงลีลวงจ้ออ้อสู่ (สอง)}
- 3.14 เรื่องที่ 59 ไม่รู้จักแยกแยะความดีความเลว (สาม) {ลวงลีลวงจ้ออ้อสู่ (สาม)}
- 3.15 เรื่องที่ 69 สุสานปลิง (ปาสิวปิง)

นิทานแต่ละเรื่อง มีเรื่องย่อ ดังนี้

เรื่อง ทำงานวันเดียวกันได้ทั้งชาติ เล่าว่า มีลูกสาวเศรษฐีแสนสวยคนหนึ่ง พ่อพูดว่าจะยกลูกสาวให้กับผู้สามารถทำงานวันเดียวแต่กินได้ทั้งชาติ สุดท้ายหนุ่มยากจนขุดบ่อน้ำ ซึ่งน้ำในบ่อนั้นเท่าไรก็ไม่หมดจึงเป็นผู้ชนะได้แต่งงาน ด้วยความไม่พอใจในความยากจน เศรษฐีจึงให้ลูกชายของเพื่อนไปซื้อของเกี่ยวกับลูกสาวของตนในขณะที่หนุ่มยากจนออกไปทำงาน หนุ่มยากจนจับได้และออกจากบ้านไปโดยไม่กลับมาอีกเลย

เรื่อง แม่เลี้ยง เล่าว่า มีบ้านหลังหนึ่ง พ่อไปทำงานนอกบ้าน นาน ๆ จึงจะกลับบ้านสักครั้ง เวลากินข้าว แม่เลี้ยงจะมัดลูกเลี้ยงไว้ที่เสาครกกระเดื่อง เมื่อตัวเองและลูกกินอิ่มจึงปล่อยลูกเลี้ยงมา กินข้าว เมื่อพ่อทราบเรื่องจึงไล่แม่เลี้ยงออกจากบ้านไป

เรื่อง นกโก้ว เล่าว่า มีพี่น้องสองคน คนเล็กเป็นลูกของเมียน้อย คนโตเป็นลูกของเมียหลวง วันหนึ่ง แม่เลี้ยงวางแผนทำร้ายลูกคนโต โดยให้แม่ลี้ดพันธุ์ถั่วทอดแก่คนโตและให้แม่ลี้ดพันธุ์คิบแก่คนเล็ก แล้วสั่งให้นำไปปลูกบนภูเขา ถั่วของใครงอกก่อนคนนั้นจะได้กลับบ้าน ระหว่างทางสองคนแลกเปลี่ยนพันธุ์ถั่วกัน ถั่วของลูกคนโตงอกงามจึงได้กลับบ้าน ส่วนลูกชายคนเล็กอยู่บนภูเขาจนอดอาหารตาย กลายเป็นนกร้องเสียง ดังโก้วทุกวันเซ่งเม้ง

เรื่อง มีอะไรต้องช่างสังเกตร้องถาม เล่าว่า กษัตริย์เมืองประจักษ์พระชนม์น้อยเรื่อยโดยไม่ทราบสาเหตุ ชายหนุ่มผู้หนึ่งเดินทางกลับจากศึกวิชา เมื่อเดินทางผ่านเมืองนี้ เขาจำได้ว่าครูเคยสอนว่าต้องเป็นคนช่างสังเกตร้องถาม อยากรู้ความลับก็ต้องไม่นอนหลับสนิท เขาจึงค้นพบความจริงว่าผู้ปลงพระชนม์ คือมังกรตัวหนึ่ง เขาจึงต่อสู้และสามารถเอาชนะมังกร ทำให้เมืองประจักษ์มีความสุขสืบต่อมา

เรื่อง ใคร ๆ ก็มีความสามารถทั้งนั้น เล่าว่า มีกษัตริย์พระองค์หนึ่ง อยากพิสูจน์ว่าคนในโลกนี้มีความสามารถทั้งนั้น พระองค์จึงสั่งให้ประชาชนมาแสดงความสามารถและพระราชทานรางวัลให้แต่มีผู้ชายคนหนึ่งเป็นคนขี้เกียจและเห็นแก่กิน ไม่รู้ว่าตนมีความสามารถอะไร กษัตริย์ทรงกริ้วมาก สั่งให้ไปอยู่ที่คอกหมู เขากลับมากและในที่สุดก็คิดว่าตัวเองเล่นจึงหนีหนีเป็น เมื่อเขาเล่นจึงหนีให้กษัตริย์ทอดพระเนตร พระองค์ก็พระราชทานทองคำให้ เขานำทองคำที่ได้รับไปเป็นค่าฝึกวิชากับผู้รู้ต่อไป จนมีความสามารถหลากหลายและได้รับเชิญเป็นอาจารย์ของคนในเมือง

เรื่อง ขาดคน เล่าว่า มีพี่น้องสองคน พ่อแม่เสียชีวิต หลังพี่ชายแต่งงาน จำเป็นต้องแยกกันอยู่ ที่บ้านมีแต่ควายเพียงหนึ่งตัว ทั้งสองคนเลยแย่งควายกัน น้องได้แต่หาตัวหนึ่งซึ่งหล่นมาจากหางควาย น้องชายเลี้ยงหาจนโต แต่ถูกไก่ที่พี่ชายเลี้ยงกิน พี่ชายเลยเอาไก่หัดเชยให้ น้องเลี้ยงไก่ต่อไปจนโตก็ถูกหมาคนอื่นกัดตาย คนอื่นเอามาฆ่าเชยให้ น้องชายนำหมาไปไถนา และเอาข้าวปั้นก้อนหนึ่งให้หมากิน เมื่อหมากินข้าวปั้น หมาก็ไถนาได้เรียบร้อย พี่ชายจึงมาขอยืมหมาไปช่วยไถนา แต่พี่ชายไม่ได้เอาข้าวปั้นให้หมากิน หมาเลยไม่ยอมไถนาให้ พี่ชายโกรธ ตีหมาตาย น้องชายนำหมาไปฝังไว้ที่ในสวน ที่ฝังหมามีต้นไม้งอกมาต้นหนึ่ง น้องชายไปรดน้ำให้ต้นไม้ทุกวัน จนต้นไม้โต ใบไม้ทุกใบที่ปลิวลงมากลายเป็นเงิน พี่ชายรู้ข่าวจึงไปเขย่าต้นไม้เพื่อให้ใบไม้ปลิวลงมามาก ๆ ปรากฏว่าใบไม้ที่ปลิวลงมานั้นเป็นก้อนจี๋หมาทั้งสิ้น พี่ชายโกรธมากเอามีคัตตันไม้ น้องชายเอาก้อนไม้มาสานเป็นกรงไก่ นำเข้าตลาดและตะโกนว่า “ไก่ใครอยากจี๋ก็มาจี๋ อยากออกไปก็มาออกไป” คนนำไก่มาออกไข่มากมาย พี่ชายรู้เข้าจึงเลียนแบบน้องชาย แต่คนนำไก่มาจี๋เต็มกรง

พี่ชายโมโห นำกรงไก่ไปเผาเป็นจี่เถົ้า น้องชายจึงไปขุดเถົ้ากรงไก่ ขุดได้ถั่วสามเม็ด และกินเข้าไป ทั้งสามเม็ด เมื่อตดออกมาตดมีกลิ่นหอม เขาเลยไปขายตดหอมที่ตลาด กษัตริย์ได้ยินมีคนขายตดหอม จึงให้มหาดเล็กเรียกเข้าวังและนำอ่างทองคำมาตอ่กับน้องชาย น้องชายได้ตดออกมาที่หนึ่ง หอมจริง กษัตริย์จึงพระราชทานเงินก้อนใหญ่แก่น้องชายเป็นรางวัล พี่ชายรู้ว่าก็เลียนแบบน้องชาย ปรากฏว่าตดเหม็นมาก กษัตริย์ตรัสสั่งมหาดเล็กเย็บกัน

เรื่อง เที้ยวเป่าปี เล่าว่าในเมืองโก้จ่าปี มีพี่น้องสองคน พ่อแม่เสียชีวิต พี่ชื้ออ้ายโก้ถั่ว น้องชายชื้อยี้โก้ถั่ว ถึงแม้ที่บ้านยากจน แต่ทั้งสองคนพี่น้องก็รักกันมาก ชาวบ้านเรียกสองพี่น้องว่า หนุ่มเสื่อขาด พี่น้องสองคนโตเป็นหนุ่ม พี่ชายได้แต่งงานกับพี่สะใภ้ที่เกลียดน้องชายจน จึงเสนอให้แยกกันอยู่ พี่สะใภ้เป็นคนใจดำ อยากให้น้องชายออกจากบ้านตัวเปล่า น้องชายขอหมาที่บ้านเลี้ยงไว้ แต่พี่ชายไม่ให้ จำเป็นต้องใช้วิธีให้หมาเลือกเจ้าของเอง สุดท้ายหมาเลือกไปกับน้อง วันหนึ่ง พี่น้องสองคนไปตัดฟืนบนภูเขาไปถึงถ้ำ ๆ หนึ่ง พี่ชายนึกถึงคำพูดเมียว่า ที่บ้านยากจนขนาดนี้ วันหลังน้องต้องกลับมาขอแบ่งสมบัติแน่ พี่ชายจึงหาทางกำจัดน้องให้ตาย พี่เลยผลักน้องชายตกเข้าถ้ำไป หมากลับมาบ้านคาบมีดมาช่วยน้อง น้องชายเอามีดตัดไม้ไผ่มาท่อนหนึ่งทำเป็นปีและเป่าปีในกลางถ้ำ นกได้ยินเสียงปีจึงชวนกันบินมามากมายมาช่วยเหลือน้องชายออกจากถ้ำ เพื่อตอบแทนบุญคุณของนก น้องชายจึงยกปีให้ โดยใช้วิธีโยนปีขึ้นท้องฟ้า นกตัวไหนคาบได้ก็จะยกให้นกตัวนั้น มีเที้ยวฉลาดตัวหนึ่งคาบปีได้ จากนั้นเมื่อถึงเดือนสิบสองตอนพระจันทร์เต็มดวงและฤดูกาลเพาะปลูก เที้ยวตัวนี้จะเป่าปี ชาวบ้านได้ยินเสียงปีก็จะรู้ฤดูกาลอย่างถูกต้อง

เรื่อง นกโก้ว เล่าว่า แม่ลูกยากจนคู่หนึ่ง แม่รักลูกมาก ลูกอยากได้อะไรแม่ก็หามาให้ วันหนึ่ง ลูกอยากกินเนื้อ แต่ที่บ้านไม่มีอะไรกิน ด้วยความรักแม่จึงตัดเส้นผมของตนให้ลูกกิน เลือดไหลออกจากอกจนแม่ตาย ลูกเป็นคนทำอะไรไม่เป็นในที่สุดป่วยเป็นโรคตาย กลายเป็นนกโก้ว ร้องเรียกหาแม่

เรื่อง โอง่ปลาส้ม เล่าว่า มีปู่ย่าสองคน ไม่มีลูก ไปหาหมอดูที่เมืองด้าก้าโส ได้เจอหมอดูคนหนึ่ง หมอดูพูดว่า “ทำอะไรต้องทำอย่างจริงจัง ถ้าทำอย่างงู ๆ ปลา ๆ จะไม่มีกิน” ระหว่างที่สองคนเดินทางกลับบ้านได้เจอสะพานน้ำแห่งหนึ่ง เต็มไปด้วยปลา ย่าเสนอว่าให้วิดน้ำจับปลา ตักไปดักมาย่าหมดแรงจึงคัดสินใจจะเลิก ปู่ยกคำพูดของหมอดูมาเตือน ย่าวิดน้ำจนแห้งก็ได้แต่โอง่ทองคำใบหนึ่ง สองคนดีใจมาก ขณะเดินทางกลับบ้าน ฟ้ามีดลง ทั้งสองคนไปถึงบ้านคนรวยบ้านหนึ่งจึงเข้าไปขออาศัย ตกกลางคืนเมียคนรวยแอบเข้าห้องเอาโอง่ของปู่ยามาดูเห็นเป็นโอง่ทองคำ เลยโอง่ปลาส้ม

ของตนไปสลับกัน โดยตัวไม่เห็นด้วย วันรุ่งขึ้นสองฝ่ายเถียงกันใหญ่จึงต้องไปหากษัตริย์ให้ช่วยตัดสิน ราชนิได้ใช้วิธีให้พัวเมียทั้งสองคู่ยกกลองเดินรอบหมู่บ้านตอน ที่แดดร้อนมาก ๆ และสั่งให้มหาดเล็กซ่อนตัวไว้ในกลองแอบฟังคำพูดของสามีภรรยาทั้งสองคู่ เพื่อตรวจสอบความจริง สุดท้าย กษัตริย์ได้คืน โองทองคำให้กับปู้ย่าคนจน และได้ไล่พัวเมียคนรวยออกจากหมู่บ้าน ให้ปู้ย่าคนจนสองคนนี้อยู่แทน

เรื่อง ผู้ที่ชอบต่อเสียดจะชวยเอง เล่าว่า มีหมู่บ้านหนึ่ง คนในหมู่บ้านมีอาชีพหลักคือการปั้นหม้อและการล้างหม้อ คนปั้นหม้ออีกคนล้างหม้อที่ใส่เสื้อที่สะอาด จึงทูลกษัตริย์ว่าให้คนล้างหม้ออาบน้ำให้ช้างดำกลายเป็นช้างเผือก คนล้างหม้อจึงไปขอร้องกษัตริย์สั่งให้คนปั้นหม้อทำอ่างน้ำให้กับช้างก่อน เนื่องจากอ่างมีขนาดใหญ่คนปั้นหม้อไม่สามารถปั้นได้เลยต้องหนีออกจากหมู่บ้าน

เรื่อง คำกับแดงเปลี่ยนกันไม่ได้ เล่าว่า มีปู้ย่าสามีภรรยาสองคู่ คู่หนึ่งชอบทะเลาะกัน ส่วนอีกคู่หนึ่งรักกัน กษัตริย์ทราบเรื่องตรัสว่าหากคู่ทะเลาะกันรักกัน และคู่ที่รักกันทะเลาะกันได้ ภายใน 3 วันจะให้รางวัล คู่ที่ทะเลาะกันออกตนได้แค่สองวัน ส่วนคู่ที่รักกัน ไม่ว่าสามีจะหาเรื่องก็ไม่สำเร็จ กษัตริย์จึงมอบเงิน 10 ตำลึง ทอง 10 ตำลึง ข้าว 40 ถังให้กับคู่ที่รักกัน และดักเตือนคู่ที่ทะเลาะกัน

เรื่อง ไม่รู้จักแยกแยะความดีความเลว (หนึ่ง) เล่าว่า มีกษัตริย์พระองค์หนึ่ง ชื่ออามาดีดี้า พระโอรสชอบไปเที่ยวป่า ชายคนหนึ่งเกลียดชังกษัตริย์ จึงเหลาก้านไม้แหลมซ่อนไปไว้ใต้สระน้ำ มีสุนัขตัวหนึ่งออกมาขวางทางพระโอรสไม่ให้ไปเล่นน้ำ กษัตริย์ทรงกริ้วสั่งให้มหาดเล็กไปฆ่าสุนัข วันต่อมา พระโอรสถูกก้านไม้แหลมใต้สระน้ำที่มันจมน้ำพระชนม์ กษัตริย์เสียพระทัยมากตรัสว่าถ้าข้าไม่ฆ่าหมาตาย พระโอรสข้าก็จะไม่สิ้น เป็นเพราะข้าไม่รู้จักแยกแยะความดีความเลวนั่นเอง

เรื่อง ไม่รู้จักแยกแยะความดีความเลว (สอง) เล่าว่า มีกษัตริย์พระองค์หนึ่ง มีพระนัดดาพระองค์หนึ่ง และทรงเลี้ยงนกขุนทองอยู่ตัวหนึ่ง พระนัดดาชอบเสวยมะม่วง นกขุนทองจึงมะม่วงลงมาให้พระนัดดาเสวยทุกวัน วันหนึ่ง มีงูพิษพันพิษบนมะม่วง นกขุนทองเห็น ก็คาบมะม่วงลูกนั้นไปทิ้งทะเล พระนัดดาไม่ได้เสวยมะม่วงจึงไปทูลกษัตริย์ ๆ ให้คนไปฆ่านกขุนทองตาย หลังจากนั้น มหาดเล็กไปเก็บมะม่วงมาให้พระนัดดาเสวยโดยไม่ได้เห็นงูพิษพันพิษ พระนัดดาเสวยก็สิ้นพระชนม์ วันถัดมา กษัตริย์ ผ่านต้นมะม่วงได้ทอดพระเนตรงูพันพิษบนมะม่วง กษัตริย์จึงทราบถึงสาเหตุที่พระนัดดาสิ้นพระชนม์

เรื่อง ไม่รู้จักแยกแยะความคิดความเลว(สาม) เล่าว่า เมืองเสียนคำล่าฮ้า มียายหลานคู่หนึ่ง ยายไปซื้อกระด้ายขาวมาดูแลหลาน วันหนึ่งยายไปเก็บหญ้าที่ทุ่งนา ปล่อยให้หลานเล่นที่ระเบียง มีงูพิษตัวใหญ่ลงมาจากเสาระเบียงกัดหลานตาย กระด้ายก็คงพิษตายแยกเป็นหลายท่อน แล้วนำไปไปวางที่หน้าประตูห้องนอน ยายกลับมาเห็นหลานตายโมโหมาก ไม่ถามอะไร เอาไม้ตีกระด้ายจนตาย เมื่อยายเข้าไปในห้องนอนเห็นซากงูพิษหลายท่อนจึงรู้ว่าหลานตายเพราะงูพิษกัดตาย

เรื่อง สุสานปลิง เล่าว่า มีบ้านหลังหนึ่ง แม่ตาบอด ลูกชายไปหางานทำนอกบ้าน ให้ลูกสะใภ้คอยดูแลแม่ ลูกสะใภ้จับปลิงมาทำอาหาร แล้วโกหกแม่ว่าเป็นเนื้อแห้ง แม่แอบเก็บปลิงไว้ให้ลูกชายดู ต่อมาไม่นานแม่ก็เสียชีวิตกลายเป็นผีปลิงตัวใหญ่กลับมา ลูกสะใภ้ตกใจตายด้วยความกลัว

4. นิทานมหัศจรรย์ หรือเทพนิยาย เป็นเรื่องเกี่ยวกับความมหัศจรรย์เหนือธรรมชาติ ได้แก่ การเหาะ การแปลงกาย การสาป การชุบชีวิตของวิเศษ มีทั้งหมด 2 เรื่อง ได้แก่

4.1 เรื่องที่ 9 แย่งลูกกัน (หิมลูกกัน)

4.2 เรื่องที่ 12 เสือออกตัญญู (สื่อย้อมหม่ามู่อยู่แก๊จ หนต่างยังให้กินลื้อเจ้าสา่งยาเสี)

นิทานแต่ละเรื่อง มีเรื่องย่อ ดังนี้

เรื่อง แย่งลูกกัน เล่าว่า มีแม่ผีป่าคนหนึ่ง อยู่บนภูเขา ไม่ได้กินอะไรหลายวันแล้ว จึงแปลงร่างเป็นคนลงจากภูเขาเพื่อหาอาหารกิน มีแม่คนหนึ่ง พาเด็กอ่อนไปอาบน้ำที่ริมแม่น้ำ หลังอาบน้ำให้ลูกเสร็จ แม่วางเด็กอ่อนไว้ที่หาดทราย แล้วลงไปอาบน้ำ แม่ผีป่าเห็นเข้า แอบอุ้มเด็กอ่อนไป แม่เด็กอ่อนเห็นเลยขึ้นจากน้ำตามไป สองคนเถียงกันว่าเด็กอ่อนเป็นลูกของตน จึงไปหาเจ้าหมากให้ช่วยตัดสิน สุดท้ายเจ้าหมากให้ใช้วิธีให้ทั้งสองแย่งลูกกัน ปรากฏว่าแม่ผีป่าแย่งลูกอย่างรุนแรง แสดงว่าไม่ใช่แม่ที่แท้จริงของลูก เพราะไม่มีความรักต่อลูก ไม่กลัวลูกเจ็บตัว

เรื่อง เสือออกตัญญู เล่าว่า มีเสือตัวหนึ่ง ไม่ได้กินอะไรหลายวันแล้ว ทั้งเหนื่อยทั้งหิวและไม่มีแรง เลยล้มตัวลงนอนที่ร่มใต้ดิน ตรงร่มคนนั้นมีงูตัวหนึ่ง งูรู้ว่าเป็นเสือมาอุดรูมัน มันจึงออกมากัดเสือตาย มีพระรูปหนึ่ง เดินผ่านมาเห็นเสือตายแล้วจึงใช้วิชาไสยศาสตร์ช่วยชุบชีวิตให้เสือ เสือตัวนั้นฟื้นขึ้นมา กลับคิด จะกินพระ ทั้งสองเถียงกันใหญ่ จึงต้องให้คนอื่นช่วยตัดสิน ไปหาสัตว์ตัวไหน ก็บอกว่าเสือสมควรกินพระ พระไม่ยอม เลยไปตามกระด้าย กระด้ายให้ไปหาคน บอกว่า ให้เสือกลับไปอยู่ในเหตุการณ์อีกครั้ง นอนพักที่ร่มคน งูเห็นเข้าก็ออกมากัดเสือจนตาย

5. นิทานชีวิต เป็นเรื่องเล่าที่มีลักษณะเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง มีการบอกชื่อ สถานที่ และ ตัวละครชัดเจน มีทั้งหมด 4 เรื่อง ได้แก่

5.1 เรื่องที่ 16 เพื่อนสนิทสองคน (ไปอู่สองโก)

5.2 เรื่องที่ 45 พินัยกรรมของพ่อ (ห้ามส่งไป)

5.3 เรื่องที่ 48 วันภัยพิบัติ

5.4 เรื่องที่ 49 สิ่งที่ไม่เป็นมงคล (ลองอ่าลิ)

นิทานแต่ละเรื่อง มีเรื่องย่อ ดังนี้

เรื่อง เพื่อนสนิทสองคน เล่าถึง มีเพื่อนสนิทสองคน คนหนึ่งเป็นคนจน ที่บ้านมีลูกสิบ คน ช่วยกันทำมาหากิน ชีวิตอยู่อย่างมีความสุขแม้บ้านจะยากจน อีกคนหนึ่งเป็นคนรวย มีแต่สมบัติ ไม่มีลูกแม้แต่คนเดียว เพื่อนคนรวยเล่าให้ฟังว่าถึงแม้ที่บ้านมีสมบัติมากมาย แต่ชีวิตก็มีความสุข ไม่มีลูกหลานคอยดูแลตัวเอง

เรื่อง พินัยกรรมของพ่อ เล่าว่า มีผู้ชายคนหนึ่ง ก่อนที่พ่อจะเสียชีวิตบอกให้จำให้แม่นยำ ตรงที่มีแม่น้ำสามสายมารวมกันนั้นปลูกข้าวทำนาไม่ได้ พระที่อยู่สามวัดนั้น คบเป็นเพื่อนไม่ได้ ผู้หญิงที่ย่ำมาสามครั้งนั้น เามาเป็นเมียไม่ได้ ถูกชายทำตามทุกอย่างที่พ่อย้ำแล้วย้ำอีก สุดท้ายก็ค้นพบว่าจริงอย่างที่พ่อบอก ตรงที่มีแม่น้ำสามสายมารวมกันนั้นปลูกข้าวทำนาไม่ได้ เพราะว่าเมื่อฤดูฝนมามักจะน้ำท่วม นาจะเสียหายหมด พระที่อยู่สามวัดนั้น คบเป็นเพื่อนไม่ได้ เป็นเพราะพระที่อยู่สามวัดนั้น ไม่ใช่อยากสวดมนต์จริงแค่อยากได้เงิน อยากกินคืออยู่ดี ไม่มีความจริงจัง ส่วนผู้หญิงที่ย่ำมาสามครั้งนั้น เามาเป็นเมียไม่ได้ เป็นเพราะผู้หญิงที่ย่ำมาสามครั้ง ชอบใหม่เบื่อเก่า ไม่ใช่ซื่อสัตย์ต่อความ

เรื่อง วันภัยพิบัติ เล่าว่า คนไทพุดกันว่า ตามปฏิทินไท ขึ้น 8 ค่ำ เดือนมกราคม ขึ้น 7 ค่ำ เดือนกุมภาพันธ์ ขึ้น 6 ค่ำ เดือนมีนาคม ขึ้น 5 ค่ำ เดือนเมษายน ขึ้น 4 ค่ำ เดือนพฤษภาคม ขึ้น 3 ค่ำ เดือนมิถุนายน ขึ้น 2 ค่ำ เดือนกรกฎาคม ขึ้น 1 ค่ำ เดือนสิงหาคม ขึ้น 12 ค่ำ เดือนกันยายน ขึ้น 11 ค่ำ เดือนตุลาคม ขึ้น 10 ค่ำ เดือนพฤศจิกายน ขึ้น 9 ค่ำ เดือนธันวาคม เป็นวันที่ไม่เป็นมงคล มีเรื่องหนึ่ง เล่าว่า มีผู้หญิงคนหนึ่งอยู่ที่รอบเมืองป่าหาล่าสัตว์ ตอนอายุสิบขวบ พ่อแม่เสียไปทั้งคู่ พ่อโตขึ้นได้แต่งงานกับผู้ชายคนหนึ่ง แต่ไม่นานเขาก็เป็นโรคตาย ต่อมาได้แต่งงานกับผู้ชายที่มีพี่น้องเจ็ดคน ผู้หญิงคนนี้ดูแลไม่ไหวเลยวางยาพิษในอาหารฆ่าพี่พี่น้องทั้งเจ็ดตาย พอมีผู้ชายที่เดินหางานผ่านมาพอดี ผู้หญิงขอร้องให้ช่วยฝังศพและบอกว่าไม่ให้ศพกลับมา และบอกว่าเมื่อฝังเสร็จจะ

ให้คำตอบแทนทองคำเจ็ดคำถึง เงินพันคำถึง ผู้หญิงแก่งลูกผีหลอกบอกว่าศพได้กลับบ้านครึ่งแล้วครึ่งเล่า ทำให้ผู้ชายคนนี้ต้องแบกศพไปฝังตั้งเจ็ดครั้ง ครึ่งสุดท้าย เขาเลยเผาศพเสียเพื่อไม่ให้ศพกลับบ้านอีก ตัวเองก็ไม่ต้องทำงานซ้ำ ก่อนที่จะกลับไปเอาคำตอบแทน เขาอาบน้ำที่ริมแม่น้ำ เห็นคนเผ่าอื่นตัวดำคนหนึ่งลงมาจากภูเขามาอาบน้ำเหมือนกัน เข้าใจว่าเป็นศพที่เพิ่งเผาไป ตามมา สองคนเลยเถียงกัน ทั้งคู่เดินไปถึงกองไฟที่เผาศพ ไม่มีใครยอมปล่อยมือ ไม่ฟังคำอธิบายของกันและกัน เเถียงไปเถียงมา สุดท้ายทั้งสองคนตกเข้ากองไฟตายทั้งคู่ ในวันเดียวกันมีคนตายทั้งหมดเก้าคน ดังนั้น เลยถือวันนั้นเป็นวันภัยพิบัติ

เรื่อง สิ่งที่ไม่เป็นมงคล เล่าว่า ในเมืองโหววาคี มีผิวเมยฐานะร่ำรวยคนหนึ่ง แต่ไม่มีลูก ทั้งสองคนใช้เงินอย่างไรก็ไม่หมด และไม่ยอมทำบุญเอาเงินให้คนอื่น ทั้งสองคิดว่าทำอย่างไรเงินเหล่านี้ถึงจะใช้หมด เลยไปปรึกษาพระเจ้า พระเจ้าบอกว่า ให้ถอดเสื้อออกมาแล้วนอนทับ ถอดเสื้อชั้นใน กางเกงชั้นในออกมาใช้เป็นหมอน ใช้ต้นหญ้าเป็นไม้จิ้มฟัน นอกจากนี้ เมื่อจะขึ้นบันได ต้องกระตืบบันไดสามครั้ง แล้วค่อยขึ้นบันได เมื่อขึ้นถึงปากบันได ให้ทักปากบันไดสามครั้ง ทำอย่างนี้ทุกวัน เวลาเดินบนพื้นไม้ก็เดินอย่างรุนแรง เวลาเมยเดินผ่านหน้าผั่ว ก็ให้เอาผ้าขึ้นถูตัวผั่ว เวลากวาดพื้น นำไม้กวาดไปถูตัวผั่ว เวลายกพื้นขึ้นบันได ตอนวางก็วางอย่างรุนแรง ทั้งของรวมทั้งดีและค่าเครื่องใช้อย่างไม่มีเหตุผล ผิวเมยสองคนได้ทำตามคำแนะนำของพระเจ้า ไม่นานที่บ้านก็จนลงถึงขั้นต้องไปขอข้าวกิน เมื่อสองคนทนไม่ได้ ก็ไปปรึกษาพระเจ้าอีกครั้ง พระเจ้าบอกว่า ถ้าพวกเขาอยากมีเงินมีทองเหมือนเดิม พวกเขาต้องขอโทษเครื่องใช้ต่าง ๆ ก่อน เมยต้องขอโทษผั่ว ใช้ชีวิตอย่างจริงจัง เมยต้องตื่นนอนก่อนผั่ว ตอนกินข้าวเมยต้องให้ผั่วกินก่อน เมยกินที่หลัง ต้องทำความสะอาดบ้านทุกวัน เวลาทำงานบ้านต้องทำเบา ๆ เวลาคุยกันต้องสุภาพ ทำอย่างนี้ทุกวัน พวกเขาจะเริ่มรวย ผั่วเมยสองคนได้ทำตามคำพูดของพระเจ้า สมบัติก็เพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ ไม่นาน สองคนรวยก็เหมือนเดิม

6. นิทานประจำถิ่น เป็นเรื่องเชื่อว่าเคยเกิดขึ้นจริง มักอธิบายความเป็นมาของถิ่น เช่น ภูเขา แม่น้ำ เกาะ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเนื่องในศาสนา มีทั้งหมด 7 เรื่อง ได้แก่

- 6.1 เรื่องที่ 35 หมู่บ้านฮ้างชะ (ม่านฮ้างชะ)
- 6.2 เรื่องที่ 36 หมู่บ้านถ้ำลัม (ม่านถ้ำลัม)
- 6.3 เรื่องที่ 37 หมู่บ้านหลวงเยียง (ม่านหลวงเยียง)
- 6.4 เรื่องที่ 38 หมู่บ้านลักจ้าง (ม่านลักจ้าง)

6.5 เรื่องที่ 39 หมู่บ้านลำปาง (มานลำปาง)

6.6 เรื่องที่ 40 หมู่บ้านวอด (มานวอด)

6.7 เรื่องที่ 41 หมู่บ้านกว้างมู (มานกว้างมู)

นิทานแต่ละเรื่อง มีเรื่องย่อ ดังนี้

เรื่อง หมู่บ้านฮ้างสะ เล่าว่า หมู่บ้านฮ้างสะของเมืองมาว เป็นหมู่บ้านที่ยากจน ชาวบ้านกลุ่มใจเรื่องเงิน ปลุกนาปลุกข้าวก็ไม่พอกิน ผู้เฒ่าหมู่บ้านปรึกษาหารือกันว่า หมู่บ้านเรายากจนอย่างนี้ ทำอย่างไรเราถึงจะมีเงินใช้ ทำอย่างไรเราถึงจะมีความสุข กินคืออยู่ดี ผู้เฒ่าหมู่บ้านทั้งหมดช่วยกันหาวิธีแก้ปัญหาและก็คิดได้ว่า เราควรตั้งชื่อให้หมู่บ้านว่าฮ้างสะนะ หมายความว่ามีความสุข เราจะได้มีเงินใช้ ให้หมู่บ้านรวยขึ้น มีความสุขและกินคืออยู่ดี

เรื่อง หมู่บ้านลำลึ่ม เล่าว่า หมู่บ้านลำลึ่มในเมืองเจฝางซึ่งอยู่บนภูเขาซึ่งไกลจากน้ำ ชาวบ้านต้องลงจากภูเขาเพื่อไปตักน้ำ การไปตักน้ำแต่ละครั้งต้องใช้เวลาเป็นวัน คนที่อยู่บ้านรอกินน้ำนั้นบอกว่า คนที่ไปตักน้ำหายตัวไปแล้ว (เนื่องจากว่าใช้เวลาานาน) ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า ลึ่มน้ำ ลึ่มน้ำ

เรื่อง หมู่บ้านหล่งเยียง เล่าว่า มีหมู่บ้านในเมืองเจฝางซึ่งอยู่ใต้ภูเขา ตรงแม่น้ำหวนข้าง ๆ หมู่บ้านมีสระน้ำใหญ่มีปลา มีหอยมากมาย นกกระยางมากินปลา เป็นหมื่นเป็นแสนตัว จึงเรียกว่าหมู่บ้านนั้นว่าหมู่บ้านหล่งเยียง

เรื่อง หมู่บ้านลักจ้าง เล่าว่า กษัตริย์เลียง ซ้าง ม้าจำนวนมาก ให้ราษฎรมาช่วยเลี้ยง ช่วยดูแล กษัตริย์จึงแบ่งหน้าที่ให้หมู่บ้านนี้เลี้ยงช้าง หมู่บ้านนั้นเลี้ยงม้า มีหมู่บ้านหนึ่ง กษัตริย์แบ่งหน้าที่ให้เลี้ยงช้าง หมู่บ้านนั้นจึงได้ชื่อว่าหมู่บ้านลักจ้าง

เรื่อง หมู่บ้านลำป่าง เล่าว่า เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่แถวน้ำพุร้อน เลยเรียกหมู่บ้านนั้นว่าหมู่บ้านลำป่าง

เรื่อง หมู่บ้านวอด เล่าว่า หมู่บ้านวอดเมืองเจฝาง แต่ก่อนไม่มีหมู่บ้าน ต่อมาชาวบ้านไปสร้างวัดใหญ่ข้าง ๆ แม่น้ำหวน ชาวบ้านไปทำบุญที่วัด และไปสร้างบ้านข้าง ๆ วัด ชาวบ้านเรียกวัดเป็นวอด และเรียกชื่อหมู่บ้านว่าหมู่บ้านวอด

เรื่อง หมู่บ้านกว้างมู เล่าว่า ในหมู่บ้านกว้างมูทุกที่ทุกเมือง จะมีการสร้างเจดีย์ไว้ บางหมู่บ้านสร้างเจดีย์ใหญ่ บางหมู่บ้านสร้างเจดีย์เล็ก แต่เดิม แถวเจดีย์ไม่มีหมู่บ้าน มีแต่คนเฝ้าดูแลหมู่บ้าน ชาวบ้านไปทำบุญที่วัดต้องเดินทางไกล จึงย้ายบ้านมาอยู่ใกล้ ๆ เจดีย์ ต่อมาคนรุ่นหลังย้าย

มาเข้ามาอยู่กันมากมายจนกลายเป็นหมู่บ้านและตั้งชื่อว่าหมู่บ้านกว้างมู

7. นิทานอธิบายเหตุ เป็นเรื่องอธิบายถึงกำเนิดเรื่องความเป็นมาของสิ่งในธรรมชาติ เช่น กำเนิดสัตว์บางชนิด สาเหตุที่สัตว์บางชนิดมีรูปร่างลักษณะต่าง ๆ กำเนิดพืช กำเนิดดวงดาว กำเนิดมนุษยชาติ เป็นต้น มีทั้งหมด 13 เรื่อง ได้แก่

- 7.1 เรื่องที่ 5 ทำไมควายต้องไถนา (ฮ้ายก๊อบสังไล่ไถล้า)
- 7.2 เรื่องที่ 20 ทำไมควายไม่มีฟันบน (ฮ้ายก๊อบคัสยังมี หัวโก๊ลอ)
- 7.3 เรื่องที่ 25 ทำไมเปิดฟักไข่ไม่เป็น (เปิดเห็ดสางยังจำให้)
- 7.4 เรื่องที่ 27 หมาเป็นผู้นำพันธุ์ข้าวให้มนุษย์ (หมาป่าฟันข้าวมาหื้อกิน)
- 7.5 เรื่องที่ 28 ทำไมข้าวเม็ดเล็ก (เม็ดข้าวก๊อบสางเม็ดเอน)
- 7.6 เรื่องที่ 29 ตำนานวันสงกรานต์ (ปมช้วนล้า)
- 7.7 เรื่องที่ 32 ทำไมหงอนไก่มีสีแดง (ฮ้วนไก่ก๊อบสางเลี้ยง)
- 7.8 เรื่องที่ 33 ดาวหางไถ (ลาวหางไถ)
- 7.9 เรื่องที่ 60 ทำไมต้องสัก (ก๊อบสางซามฮ้าง)
- 7.10 เรื่องที่ 61 ที่มาของเหล้า (เหล้าหื้อเป็นม้า)
- 7.11 เรื่องที่ 62 ทำไมแม่น้ำมาวไม่มีก้อนหิน (ล้าม้าวหลงก๊อบสางอ้ามก๊อบหิน)
- 7.12 เรื่องที่ 64 คนไททำไมต้องขึ้นบ้านใหม่ (ได้ก๊อบสางฮั่นฮั่นฮั่น)
- 7.13 เรื่องที่ 67 วันปีใหม่ทำไมต้องก่อเจดีย์ทราย ต้องปล่อยโคมไฟและปล่อยประทัดขึ้นฟ้า (วันปีใหม่ได้ก๊อบสางโก้วกว้างมูทริยต้างป๋อยฮังคังต้าง กว้างต้างฮั่นฟัก)

นิทานแต่ละเรื่อง มีเรื่องย่อ ดังนี้

เรื่องที่ ทำไมควายต้องไถนา เล่าว่า เจ้าผ่านกานเป็นขุนศึกที่เนรมิตสิ่งต่างๆในโลก แบ่งเป็นแผ่นดิน 4 ส่วน น้ำ 5 ส่วน และให้น้ำไหลเป็น 100 สาย เอาพันธุ์พืชไปหว่านบนภูเขาในป่า แบ่งปีออกเป็นสามฤดู ฤดูหนาว ฤดูฝน และฤดูร้อน ขุนศึกสั่งให้ควายลงมากบอกมนุษย์ว่าให้กินข้าวสามวัน ต่อหนึ่งมือ ควายเล่นน้ำจนลืมคำสั่ง บอกมนุษย์ผิดว่า ให้คนกินข้าววันละ 3 มือ ครั้นกลับขึ้นไปบนฟ้า เล่าให้เจ้าผ่านกานทราบ เจ้าผ่านกานโกรธมากจึงสั่งควายลงมากอยู่กับมนุษย์ และช่วยมนุษย์ไถนา

เรื่อง ทำไมควายไม่มีฟันบน เล่าว่า เจ้าผ่านกานเป็นขุนศึกที่เนรมิตสิ่งต่างๆในโลก แบ่งเป็นแผ่นดิน 4 ส่วน น้ำ 5 ส่วน และให้น้ำไหลเป็น 100 สาย เอาพันธุ์พืชไปหว่านบนภูเขาในป่า

แบ่งป๊อออกเป็นสามฤดู ฤดูหนาว ฤดูฝน และฤดูร้อน ขุนพิสังให้ควายลงมาบอกมนุษย์ว่าให้กินข้าว สามวันต่อหนึ่งมือ ควายเล่นน้ำจนล้มคำสั่ง บอกมนุษย์ผิดว่า ให้คนกินข้าววันละ 3 มือ ก็ครั้งกลับ ขึ้นไปบนฟ้า เล่าให้เจ้าผ่านกานทราบ เจ้าผ่านกาน สั่งให้ควายไปที่ประตูหนานเทียนเหมิน ยกขาเตะ ก้นควาย ควายตกลงมา ฟันบนกระทบดินฟันบนร่วงหมด ควายกลับขึ้นบนฟ้าไม่ได้ จึงต้องอยู่บน โลกตลอดไป

เรื่อง ทำไมหงอนไก่มีสีแดง เล่าว่า มีไก่ตัวผู้ตัวหนึ่ง ยกหัวสูง ๆ ด้วยความหยิ่งยะโส มัน ออกมาหาแมลงกิน มองไปมองมา หันไปหันมา เห็นเปิดและห่าน เดินเข้ามาอย่างช้า ๆ ไก่ตัวผู้พูด ว่า น้องสองคนตื่นเช้าจัง สองคนรู้มั๊ย ถ้าเข้าขันสามครั้ง ฟ้าก็จะสว่าง พระอาทิตย์ก็จะออกมา คนก็ จะนอนไม่หลับแล้ว เปิดและห่านไม่สนใจไก่ตัวผู้ตัวนั้น ไก่ตัวผู้มันโมโหมาก บอกว่าฟุ้งนี้จะไม่ ขัน ฟ้าก็จะไม่สว่าง แดดก็จะไม่ออกมา ให้พวกเจ้ากลับไปทั้งเมือง ข้าจะคอยดูพวกเจ้าจะไปหากิน กันอย่างไร วันรุ่งขึ้น ไก่ตัวผู้ตัวนั้นไม่ขัน แต่ว่าฟ้าก็สว่างเหมือนเดิม แดดก็ออกมาเหมือนกัน ไก่ตัว ผู้นั้นออกมา มาเจอเปิดและห่านพอดี ไก่ตัวผู้อายุมาก อายจนคอแดงจนถึงหงอน จากนั้นมาหงอน ไก่จึงมีสีแดงตลอดเวลา

เรื่อง หมาเป็นผู้ที่นำพันธุ์ข้าวให้มนุษย์ เล่าว่า มีนายพรานคนหนึ่งกำลังกลุ้มใจเรื่องการ เลี้ยงชีพของคนในโลก เนื่องจากสัตว์น้อยลงเรื่อย ๆ มีนกยูงตัวหนึ่งได้บอกวิธีเลี้ยงชีพให้กับ นายพรานด้วยการนำพันธุ์ข้าวมาเลี้ยงชีพ นายพรานได้พาหมาไปนำพันธุ์ข้าวตามทีนกยูงบอก คือ ได้ขึ้นภูเขาเก้าสิบเก้าลูก ข้ามแม่น้ำเก้าสิบเก้าสาย ใช้เวลาเก้าสิบเก้าวัน ก็แลเห็นภูเขาสูงใหญ่ตามที่ นกยูงบอก แต่ก่อนจะขึ้นภูเขาลูกนั้น ต้องว่ายน้ำข้ามไปก่อน เพราะมีน้ำอยู่รอบภูเขา นายพรานตาย ระหว่างที่ว่ายน้ำเข้าไป สุดท้ายหมาเป็นผู้ที่นำพันธุ์ข้าวกลับมาให้กับคน เพื่อตอบแทนบุญคุณของ หมา เมื่อข้าวใหม่ออกมาคนจึงเอาข้าวให้หมากินก่อน

เรื่อง ข้าวทำไมเมล็ดเล็ก เล่าว่า สมัยก่อน เมล็ดข้าวนั้นเมล็ดใหญ่มาก ๆ ต้นข้าวใหญ่เท่า ต้นไม้ เมล็ดข้าวหนึ่งเมล็ดใหญ่เท่ามะละกอ คนกินหนึ่งเมล็ดต่อมือก็อิ่ม เวลากินข้าว ก็เอา ข้าวเปลือกออก แล้วกินเมล็ดข้าว เพราะอะไร เมล็ดข้าวจึงเปลี่ยนเป็นเมล็ดเล็ก มีราชินีองค์หนึ่ง เสวยอาหารยากมาก พระองค์ตรัสว่าเมล็ดข้าวใหญ่เกินไป เวลาเคี้ยวจะเมื่อยมาก จึงให้พ่อครัวนำ เมล็ดข้าวไปดำให้เล็กลง แล้วค่อยนำไปต้ม ข้าวโมโหมาก กล่าวว่า ดีแล้ว พวกเจ้าชอบกินข้าวที่หัก เมล็ดเล็ก ข้าก็จะให้พวกเจ้ากินกันอย่างนี้ทั้งเมือง หลังจากนั้น เมล็ดข้าวจึงเปลี่ยนขนาดเป็นเมล็ด เล็ก ต้นข้าวก็เล็กลงเท่าต้นหญ้าธรรมดา

เรื่อง ดำนันทวันสงกรานต์ เล่าว่ามีกษัตริย์องค์หนึ่ง โหดร้ายมาก ใจดำด้วย ใคร ๆ ก็กลัว มีวันหนึ่ง ราชินีองค์สุดท้ายตรัสกับกษัตริย์ว่า ท่านเป็นคนที่มีความสามารถคนหนึ่ง ในโลกนี้ใครก็สู้ท่านไม่ได้ ใครก็เอาชนะท่านไม่ได้ กษัตริย์ตรัสว่า ไม่ใช่อย่างที่พูดหรอก ตอนนั้นกษัตริย์ดื่มเหล้าจนเมา เลยเล่าความลับให้ราชินีคนสุดท้ายทราบ ว่า ถ้าเอาเส้นผมของพระองค์มามัดพระศอกของพระองค์ไว้ พระองค์ก็จะสวรรคตทันที เวลาผ่านไปหลายวัน ขณะที่กษัตริย์หลับสนิท ราชินีแอบดึงเส้นผมของกษัตริย์เส้นหนึ่ง แล้วนำเส้นผมไปมัดพระศอกของกษัตริย์ พระเสีรของกษัตริย์ตกลงมาทันทีและสวรรคต แต่ถ้าพระเสีรของกษัตริย์ตกไปที่ใด ที่นั้นก็จะมิใช่ลูกทันที เพื่อไม่ให้เกิดไฟไหม้ ราชินีพี่น้องเจ็ดคนจึงผลักดันถือพระเสีรของกษัตริย์ คนละปี เพื่อตอบแทนพระบุญของราชินีทั้งเจ็ดคน พอถึงเดือนหก คนในเมืองจะพากันมารดน้ำให้ราชินี เพราะไม่ต้องการให้สิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้น

เรื่อง ทำไมเปิดฟักไข่ไม่เป็น เล่าว่า ตอนที่น้ำท่วมโลก โลกเต็มไปด้วยน้ำ ใกว่าน้ำไม่เป็น เปิดช่วยแบกไข่ไปขึ้นฝั่ง เพื่อที่จะตอบแทนบุญคุณของเปิด ไข่จึงช่วยฟักไข่ให้เปิด ทำให้เปิดฟักไข่เองไม่เป็น

เรื่อง ดาวหางไถ เล่าว่า มีคนรวยบ้านหนึ่ง ใจดีมาก ชอบแบ่งอาหารให้คนอื่นกิน เป็นที่ชื่นชมของคนทั้งเมือง ขำวนี้ได้กระจายไปถึงขุนผิขเจีย ขุนผิขเจียได้นำลูกท้อไปให้บ้านเขาลูกหนึ่ง แต่บ้านเขามีคนเยอะมาก แบ่งกันกินไม่พอ คนรวยจึงคิดออกมาว่าควรนำลูกท้อลูกนั้นปั้นเป็นน้ำลูกท้อ ให้คนในบ้าน คนละขาม แต่มีลูกจ้างคนหนึ่ง ชื่อ หนุ่มทุละ ไปไถนายังไม่กลับมา คนรวยเลยเอาน้ำลูกท้อใส่ขามเก็บไว้ให้ลูกจ้างกิน คนอื่นที่ได้กินน้ำลูกท้อของขุนผิขเจียได้ลอยขึ้นบนท้องฟ้าทีละคนแล้ว หนุ่มทุละไถนากลับมาเห็นที่บ้านไม่มีใครอยู่เลย ในห้องครัว มีแต่น้ำขามหนึ่งวางบนเตา เขาทั้งเหนื่อยทั้งหิว คิดไปคิดมา เอาน้ำที่อยู่ในขามนั้นสาดออกไปที่หางไถ กรงไก่ คอกหมู และพัด ของเหล่านี้ก็ลอยขึ้นไปบนท้องฟ้า หนุ่มทุละเห็นเข้าเลยรีบมาคูน้ำลูกท้อที่อยู่ในขาม เห็นเหลือแค่ก้นขามแล้ว เลยรีบดื่มน้ำที่เหลือ แต่เขาไม่สามารถลอยขึ้นบนท้องฟ้าได้แล้ว เพราะว่าน้ำที่เหลือนั้นไม่พอ ปัจจุบันนี้บนท้องฟ้า จึงมีดาวหางไถ ดาวพัด ดาวกรงไก่ และคอกหมู

เรื่อง ทำไมต้องสัก เล่าว่า พราน ชาวประมง พ่อค้า นักรบ ต่างคนต่างมีความลำบากอยู่ในใจ เขาสี่คนชวนกันเข้าป่าทึบไปหาพระสงฆ์ พวกเขาเล่าความลำบากใจของตนให้ท่านฟัง พระสงฆ์บอกพรานว่า ถ้าเจ้าสักลายเสียบนตัวเจ้า เสือเห็นเข้า มันคิดว่าเป็นพวกเดียวกันกับมัน มันจะไม่กัดเจ้าแล้ว บอกชาวประมงว่า เจ้าสักลายมังกรทะเลบนตัวเจ้า มันเห็นเข้า มันคิดว่าเป็นพวกเดียวกันกับมัน มันจะไม่กัดเจ้าแล้ว บอกพ่อค้าว่า เจ้าสักตัวหนังสือคัมภีร์บนตัวเจ้า ไม่ว่าเจ้าไปไหนมาไหน ก็

ไม่ต้องกลัวอะไรแล้ว เจ้าแถมยังค้าขายได้ดีด้วย บอกนักรบว่า เจ้าใช้หมึกแดงสักตัวหนึ่งสือคัมภีร์บนตัวเจ้า เมื่อเจ้าต่อสู้กับใคร ทั้งดาบและปืนก็จะทำอันตรายเจ้าไม่ได้แล้ว ทั้งสี่คน ต่างทำตามคำแนะนำของพระสงฆ์ ชีวิตทุกคนจึงดีขึ้น

เรื่อง ที่มาของเหล่า เล่าว่า มีวัดหนึ่ง มีต้นไม้ไผ่กลวง และมีบ่อน้ำที่หวาน ดื่มน้ำทำให้รู้สึกกระปรี้กระเปร่า ผู้เฒ่านำข้าวและผลไม้ต่าง ๆ ไปบูชา หลังบูชาเสร็จ นำไปทิ้งที่ต้นไม้ไผ่กลวงเวลาผ่านไป ตรงต้นไม้ไผ่กลวงก็เต็มไปด้วยของไหว้ กาคำสองตัวไปสร้างรังบนต้นไม้ด้วยต้นหญ้าอยู่ เมื่อต้นหญ้าอยู่หล่นไปในต้นไม้ไผ่กลวง ก็เกิดการทรุดตัวทำให้น้ำไหลเข้าบ่อน้ำ น้ำในบ่อมีรสหวานและกลิ่นหอม หลงทีสือทราบเรื่องจึงนำหญ้าอยู่มาหมักทำเหล้า

เรื่อง ทำไมแม่น้ำมาวไม่มีก้อนหิน เล่าว่า เมืองโก๋จ่างปี้เป็นเมืองที่สวยงามอุดมสมบูรณ์ คนในเมืองนั้นกินดีอยู่ดีและมีเมืองหนึ่งชื่อเมืองฟ้าย มีขุนฝึเมืองฟ้ายโหดร้ายคนหนึ่ง อิจฉาเมืองโก๋จ่างปี้ที่เป็นเมืองทั้งสวยงามและอุดมสมบูรณ์ ใหญ่โตกว่าเมืองของตน เขามีนไปตีเมืองซีเจียไปขอร้องขุนฝึซีเจีย ให้เมืองของตนดีที่สุด ขุนฝึซีเจียบอกว่า ภายในหนึ่งวัน เจ้าต้องตั้งเตาให้เรียบร้อย วางหม้อให้เรียบร้อย ถ้าวันรุ่งขึ้นเมื่อฟ้าสว่าง เจ้ายังตั้งไม่เสร็จ เจ้าก็ต้องกลับไปเมืองฟ้ายของเจ้า ขุนฝึเมืองฟ้ายเชื่อมั่นในความสามารถของตนคิดว่าไม่ต้องใช้เวลานานหนึ่งวันงานก็เสร็จ และเมื่อลงมือหาก้อนหิน ในทุกที่ทุกทางก็ไม่พบก้อนหินแม้แต่ก้อนเดียว สุดท้ายต้องลงไปแม่น้ำเพื่อคลำหาก้อนหิน เขาก็กับก้อนหินของแม่น้ำมาวจนหมด ขุนฝึซีเจียได้เห็นว่าถ้าขุนฝึเมืองฟ้ายสร้างเตาเรียบร้อยแล้ว ชาวเมืองโก๋จ่างปี้ก็จะประสพภัยจึงสั่งให้ขุนฝึคนหนึ่งแปลงตัวเป็นหงส์ลงไปที่ภูเขา ตอนขุนฝึเมืองฟ้ายเก็บก้อนหินถึงสุดท้าย ขุนฝึซีเจียตบนิ้วก็โบใหญ่โบหนึ่งเหมือนไก่ตีปีก แล้วหงส์ก็ร้องด้วยเสียงอันดัง ทำให้ไก่ทั้งเมืองขันกันใหญ่ ขุนฝึเมืองฟ้ายได้ยินไ้ขัน เข้าใจว่า ฟ้าสว่างแล้ว จึงโยนก้อนหินทิ้ง หินเข้าเมืองฟ้ายไป ก้อนหินที่ขุนฝึเมืองฟ้ายโยนทิ้งนั้นยังสามารถมองเห็นอยู่ในปัจจุบัน ฝั่งหนึ่งเป็นภูเขา ภูเขานั้นเป็นหัวห้วยและเมืองยูน อยู่ในประเทศพม่า จากนั้นเป็นต้นมาในแม่น้ำมาวจึงไม่มีก้อนหิน

เรื่อง คนไททำไมต้องขึ้นบ้านใหม่ เล่าว่า มีคนคนหนึ่ง ชื่อฟ้ายาสามดี เขาจะสร้างบ้านใหม่หลังหนึ่ง ไม้เสายังขาดอีกสองเสา เลยหาต้นไม้ทั่วภูเขาต่าง ๆ ต้นไหนเขาก็ไม่พอใจ มีวันหนึ่งเขาเห็นต้นไม้สองต้น ต้นไม้ทั้งสองตั้งตรง เขาดีใจมาก ตัดไม้มาทำเสา เมื่อบ้านสร้างเสร็จแล้ว คืนหนึ่งเขาเตรียมตัวจะเข้าไปอยู่บ้านใหม่นั้น เขาเห็นงูเหลือมสองตัวออกมากะทันหัน แล้วไปม้วนเสาสองต้น ซึ่งเป็นต้นไม้ที่ตัดมา ไล่อย่างไรงูเหลือมก็ไม่ไป เขาจึงไปเชิญแม่แมด เชิญพระมาทำพิธี ู

เหลื่อมก็ไม่ไป คนทั้งบ้านกลัวมาก เขาไปเชิญคนที่ร้องเพลงเป็นมาร้องเพลง เสียงเพลงไพเราะมาก ทำให้คนทั้งหมู่บ้านชวนกันมาที่บ้านเขา เพื่อฟังเสียงเพลง ภูเหลื่อมสองตัวได้ยินเสียงเพลงก็ออกจากบ้านไป เจ้าของบ้านพูดว่า เมื่อสร้างบ้านใหม่ต้องเชิญคนทั้งหมู่บ้านมาฉลอง ก็จะมีเรื่องดี สามารถไล่สัตว์ ไถ่แมลง ออกจากบ้านได้ คนในบ้านนั้นจะกินดีอยู่ดีอย่างมีความสุข นับแต่นั้นมา คนไทจึงมีประเพณีขึ้นบ้านใหม่

เรื่อง วันปีใหม่ทำไมต้องก่อเจดีย์ทราย ต้องปล่อยโคมไฟและปล่อยประทัดขึ้นฟ้า เล่าว่า กษัตริย์พะยะหงมีโอรสสององค์ โอรสองค์โตชื่อโปสะวัน โอรสองค์เล็กชื่อพะละวันผู้ซึ่งได้ขึ้นไปบนท้องฟ้า ไปหาขุนผีเจ้าพะยะอิงเพื่อฝึกศิลปะการต่อสู้ เมื่อฝึกศิลปะการต่อสู้ได้ดีแล้ว เพิ่งคิดได้ว่า กระดานสี่แผ่นที่ทำเป็นปีก เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยเขาบินขึ้นฟ้า นั้นยังทิ้งไว้ที่หน้าประตูทางเข้าห้องฟ้า เลยคิดจะไปเอากลับมา เมื่อเขาเอากระดานสี่แผ่นนั้นแขวนไว้กับตัว กลับเกิดความผิดพลาด กระดานสี่แผ่นตกทับบนร่างจนตาย ขุนผีผู้ยิ่งใหญ่สั่งให้ขุนผีต่าง ๆ นำกระดานสี่แผ่นนั้นทำเป็นโลง ให้ศพพะยะวันอยู่ข้างในโลง แล้วนำโลงไปวางไว้ที่ที่เงียบ วันปีใหม่ของทุกปีขุนผีต่าง ๆ ชวนกันมกล้างหน้าให้พะยะวัน ในวันล้างหน้านั้นคึกคักมาก คนเล่ากันว่าวิญญาณพะยะวันยังอยู่ มีครั้งหนึ่ง เขาคิดถึงพ่อ เขาเข้าฝันพ่อแล้วบอกพ่อว่าเขาได้ตายบนท้องฟ้าและในวันปีใหม่ของทุกปีขอให้พ่อก่อเจดีย์ ปล่อยโคมไฟและปล่อยประทัดขึ้นฟ้าให้เขา เพราะการทำอย่างนี้วิญญาณเขาจะสงบสุข จากนั้นมาในวันปีใหม่ของทุกปี การก่อเจดีย์ ปล่อยโคมไฟและปล่อยประทัดขึ้นฟ้าก็กลายเป็นประเพณี

8. นิทานสัตว์ ตัวเอกของเรื่องเป็นสัตว์ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความฉลาด ความโง่ หรือความเจ้าเล่ห์ของสัตว์ มีทั้งหมด 6 เรื่อง ได้แก่

8.1 เรื่องที่ 21 หัวงูและหางงูเถียงกัน ใครก็ว่าใครเป็นใหญ่ (ไอ้งูหางงูโพวโก้ว โพวหือ)

8.2 เรื่องที่ 22 นกสองหัว (โลกสองไอ้)

8.3 เรื่องที่ 23 หมาดกบ่อน้ำ (หมาแหวนล่าหม่อ)

8.4 เรื่องที่ 24 ทำไมหมาขอมอยู่กับคน (ก๊อบสาขหมาให้อยู่คู่กัน)

8.5 เรื่องที่ 46 กษัตริย์เมืองสุหว่านเหล่าและนกยางเขนตัวฉลาด (หุนโหห้ามสุหว่านเหล่าตั้งกาจ้อเจอลด)

8.6 เรื่องที่ 54 ศาสนิกชน (เจ้าพะก่า)

นิทานแต่ละเรื่อง มีเรื่องย่อ ดังนี้

เรื่อง หัวงูและหางงูเถียงกัน ใครก็ว่าใครเป็นใหญ่ เล่าว่ามีงูตัวหนึ่ง หัวงูและหางงูเถียงกันต่างคนต่างพูดว่าตนเป็นใหญ่ หัวงูพูดว่า ข้ามีหูได้ยินเสียง มีตาสามารถมองเห็นทาง มีปากได้กิน เวลาไปไหนข้าก็นำหน้า เพราะฉะนั้น ข้าเป็นใหญ่ เจ้าไม่มีความสามารถเหล่านี้ เจ้าจะเป็นใหญ่ได้อย่างไร หางงูตอบว่า ข้าให้เจ้าไปไหน เจ้าถึงจะไปได้ ถ้าหากว่าข้าไม่ยอมให้เจ้าไป เจ้าก็ไปไหนไม่ได้ พูดเสร็จ หางงูไปม้วนสามรอบที่กิ่งไม้ ไม่ยอมปล่อยให้หัวงูไปไหน หัวงูไม่ได้กินอะไรเลย จวนจะอดตายแล้ว จึงยอมให้หางงูเป็นใหญ่ หางงูจึงเดินนำหน้า หัวงูเดินตามหลัง แต่พอเดินได้ไม่กี่ก้าวก็ตกเข้ากองไฟ ถูกไฟไหม้ตาย

เรื่อง นกสองหัว เล่าว่าบนภูเขามีนกชนิดหนึ่ง ชื่อ นกกิ่งแขน มีสองหัว หัวที่หนึ่งเพื่อมีชีวิตยืนยาว เลยกินผลไม้ที่นำกินเป็นอาหาร หัวที่สองอิงฉาหัวที่หนึ่งได้ก็กินแต่ผลไม้ที่นำกิน ส่วนมันเองไม่เคยได้กิน เลย มันจึงไปหาผลไม้กิน แต่ไปกินผลไม้ที่มีพิษ ทำให้หัวสองหัวนั้นตายไปทั้งคู่

เรื่อง หมาตกบ่อน้ำ เล่าว่า มีหมาตัวหนึ่ง มาถึงบ่อน้ำมันลืมนดาโต ยกหางขึ้น ขนลุกทั้งตัวเห่าเสียงดังขึ้นมา เมื่อมันก้มหัวไปมองบ่อน้ำ เห็นหมาตัวหนึ่ง ทำท่าที่เหมือนกับมัน มันโกรธมาก จึงมองหมาที่อยู่ในบ่อน้ำและร้องเสียงดัง หมาที่อยู่ในบ่อน้ำนั้นก็ทำอย่างนั้นกับมันเหมือนกัน มันโกรธจนทนไม่ไหว มันร้องเสียงดัง แล้วกระโดดลงบ่อน้ำไป และตายในบ่อน้ำ

เรื่อง ทำไมหมายอมอยู่กับคน เล่าว่า หมาวัวไปทุกหนทุกแห่ง มันอยากไปหาผู้ที่มีความสามารถ และเชื่อใจได้ไว้เป็นเพื่อนอยู่ด้วยกัน มันเคยไปอยู่กับหมาป่า หมี เสือ สุดท้ายได้ไปอยู่กับคน เพราะทั้งหมาป่า หมี เสือมีสิ่งที่พวกมันกลัว แสดงว่าพวกมันยังไม่มีความสามารถเพียงพอ ถึงเวลากินข้าว คนแบ่งข้าวให้หมากิน หมารู้ว่า คนมีความสามารถที่สุด แล้วยังรักมัน หมาจึงอยู่กับคนเป็นเพื่อนตลอดไป

เรื่อง กษัตริย์เมืองสุหวันหล้าและนกนางเขนตัวฉลาด เล่าว่า ที่เมืองสุหวันหล้า มีผู้รู้คนหนึ่งเอนำน้าวิเศษคนหนึ่งมาถวายให้กษัตริย์ น้าวิเศษนี้สามารถทำให้คนมีความเป็นอมตะ กษัตริย์กังวลว่าควรดื่มหรือไม่ควรดื่มน้าวิเศษนี้ เลยสั่งให้คนฉลาดทั้งเมืองมาปรึกษาหารือกัน คนฉลาดทุกคนเสนอให้กษัตริย์ว่าควรดื่มน้าวิเศษ แต่กษัตริย์ก็ไม่ไว้วางใจ ถามเพิ่มว่าคนฉลาดมากันครบหรือยัง จึงทราบว่ามีเพื่อนนกนางเขนตัวฉลาดยังไม่มา พอนกนางเขนมาถึงก็ถามกษัตริย์ว่า น้าวิเศษขามนี้ท่านจะดื่มคนเดียวหรือจะแบ่งกันดื่ม กษัตริย์ตอบว่าดื่มเอง นกนางเขนบอกว่า ถ้ากษัตริย์ดื่มคนเดียว

ท่านจะไม่สิ้นพระชนม์มีความเป็นอมตะ แต่ชาวเมืองนั้นเป็นคนธรรมดา ก็จะตายทั้งหมด มีแต่กษัตริย์มีชีวิตยืนยาว ตอนนั้นจะมีใครมาดูแลท่าน ท่านจะอยู่อย่างไร สุดท้ายกษัตริย์สละสิทธิ์ไม่ค้ำน้ำวีนนี้

เรื่อง ศาสนิกชน เล่าว่า คนไทเรียกหนูเป็นศาสนิกชน ผู้เฒ่าสอนเด็ก ไม่ควรคำว่าหนู เพราะ หนูจะมากัดเสื้อผ้า ถ้าหนูกัดหนึ่งรู แปลว่าจะมีเงินใช้ สองรูมีคนคิดถึง สามรูจะได้คบคนดี เป็นเพื่อน สี่รูจะมีคนตาย ห้ารูจะ โชคดี หกรูเรื่องดีจะเข้ามาหา เจ็ดรูผู้เมียจะหย่ากัน แปดรูจะเป็นโรค เก้ารูเรื่องโชคร้ายจะมาถึง สิบรูพ่อแม่จะตาย สิบเอ็ดรูความ โชคดีจะมาถึง สิบสองรูตัวเองจะตาย สิบสามรูคนรวยจะนำเงินมาให้ ถ้าลักษณะของรูเหมือนรูปปลา จะได้เลื่อนตำแหน่ง รูเหมือนรูปหนูจะชนะสงคราม

9. นิทานเรื่องผี เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีในลักษณะต่างๆ มีทั้งหมด 3 เรื่อง ได้แก่

9.1 เรื่องที่ 51 ผีฟือ (หนึ่ง) [ผีฟือ (สิง)]

9.2 เรื่องที่ 52 ผีฟือ (สอง) [ผีฟือ (สอง)]

9.3 เรื่องที่ 53 ผีป่าทึบ (ผียาห่วย)

นิทานแต่ละเรื่อง มีเรื่องย่อ ดังนี้

เรื่อง ผีฟือ (หนึ่ง) เล่าว่า มีเพื่อนสองคน ชอบไปเที่ยวกลางคืน ระหว่างทางพบม้าตาย ทุกคืนที่เดินผ่านบริเวณที่ม้าตาย คนหนึ่งจะขอไปห้องนํานานมาก อีกคนจึงไปดู พบว่าเพื่อนกำลังเลียกินหนอนบนร่างม้าตาย วันต่อมาเพื่อนนำฟริกป่นไปโรยบนร่างม้าตาย เพื่อนที่เลียกินหนอนหันมาวิ่งหนี จนถึงริมหมู่บ้าน วันรุ่งขึ้นพบว่า เพื่อนที่เลียกินหนอนที่ร่างม้าตายนั้นตายอยู่บนเตียง ผีประเภทนี้ ถ้ามีคนเห็นเข้ามันจะตายเอง

เรื่อง ผีฟือ (สอง) เล่าว่า มีผู้ชายคนหนึ่งไปค้าข้าวเปลือก เสร็จแล้วก็เก็บเลื่อม้วนวางไว้ที่นา ตอนเช้า เขาไปเปิดเสื้อที่วางไว้เห็นเด็กอ่อนคนหนึ่งนอนอยู่ข้างใน ขณะนั้นมีผู้หญิงปล่อยผมคนหนึ่งออกมา ใช้เส้นผมตีผู้ชายคนนั้น ผู้ชายคนนั้นได้วิ่งเข้าไปในวัด แล้วยกเหล็กตีผู้หญิง ผู้หญิงวิ่งหนีกลับบ้าน พอถึงบ้านก็สิ้นใจตาย

เรื่อง ผีป่าทึบ เล่าว่า ผียาห่วยเป็นผีป่าช้า ก่อนตายทั้งสองคนอาศัยอยู่ในป่าทึบ ช่วยกันเลี้ยงหมู ไก่ เป็ด วัว ควายให้กษัตริย์ หลังจากกษัตริย์สิ้นพระชนม์ ทั้งสองคนไม่มีอาหารที่เพียงพอมาให้อาหารสัตว์เหล่านั้นกิน เมื่อป่าทึบทั้งสองคนเสียชีวิตลง กลายเป็นผีป่าทึบ วิญญาณเกาะบนตัวสัตว์ทั้งหลาย ดังนั้น ถ้ามีใครมาล่าสัตว์ ต้องไหว้ผีป่าทึบก่อนผีป่าทึบก็จะไม่ทำร้ายคนนั้น บางคนไม่กินเนื้อสัตว์

พวกนี้ กลัวเป็นโรค เวลาไหว้ผีป่าทึบต้องกล่าวด้วยคำพูดว่า ผีปู่ ผีย่าเอ๋ย สัตว์พวกนี้เป็นสัตว์ที่พวกเจ้าเลี้ยงไว้ เนื่องจากว่าเราเป็นลูกหลานเจ้า ขอยอมให้เรานำสัตว์พวกนี้ไปเถอะ พอพูดเสร็จจึงสามารถนำสัตว์ออกจากป่าทึบได้

10. อื่น ๆ มีทั้งหมด 9 เรื่อง ได้แก่

10.1 เรื่องที่ 1 กลิ่นอาหารจะหายไปได้อย่างไร (อายุข้าวอายุผักยังไม้อายุ)

10.2 เรื่องที่ 6 ใครเป็นคนขโมยควาย (เผอเป็นกุนลักโจ้)

10.3 เรื่องที่ 15 พระเหลวไหล (ป๋องก็้อลี้ดี)

10.4 เรื่องที่ 26 หล้าพุ่มพวงและข้าว (หวางต้างข้าว)

10.5 เรื่องที่ 34 คนโง่ขายเกลือ (กุนจื่อเก็กเกอ)

10.6 เรื่องที่ 43 หมออุเช่ชิงคำพูดหมา (หมอดักกะล่าหย่อมห้ามหมา)

10.7 เรื่องที่ 47 ชายตาบอดและชายขาดิ (หม่าวตาบอดตั้งหม่าวหาตั้ง)

10.8 เรื่องที่ 63 กฎหมายที่กษัตริย์ตั้งไว้ (อู่ป้าแค้นโน้ห้าม)

10.9 เรื่องที่ 71 อาล่องมาจากไหน (อาล่องลูกถือม้า)

นิทานแต่ละเรื่อง มีเรื่องย่อ ดังนี้

เรื่อง กลิ่นอาหารจะหายไปได้อย่างไร เล่าว่า คนของท่านไปถึงข้างครัวของเศรษฐีแล้วหยิบข้าวที่ของท่านออกมากินกับกลิ่นอาหาร เศรษฐีกล่าวหาว่าเขาสูดกลิ่นอาหารไปหมดสิ้นเด็กของท่านไม่ยอม เลยไปหาผู้พิพากษาให้ช่วยตัดสิน ผู้พิพากษาใช้วิธีเอาเงินกองริมกระຈและสั่งให้เศรษฐีหยิบเงินในกระຈ ปรากฏว่าเศรษฐีหยิบไม่ได้ ผู้พิพากษาก็บอกว่ากลิ่นอาหารก็เหมือนกันเวลาใครดมกลิ่นจะหายไปไม่ได้เช่นกัน

เรื่อง ใครเป็นคนขโมยควาย เล่าว่า มีชายสองคนเถียงกันต่างคนต่างบอกว่าตัวเองเป็นเจ้าของควาย เลยต้องไปหาเจ้าหมากโให้ช่วยตัดสิน เจ้าหมากโให้วิธีถามผู้ชายสองคนว่าเอาอาหารอะไรให้ควายกิน เจ้าของควายตอบว่าเพิ่งไปซื้อควายมายังไม่ทันให้กินอะไร ควายได้กินแต่หญ้า ส่วนหัวขโมยตอบว่า ได้เอาข้าวโพดเป็นอาหารให้ควายกิน เจ้าหมากโให้เอาขานหินหนึ่งคำให้ควายกินให้ควายสำรอกอาหารที่กินออกมาเพื่อตรวจสอบความจริง สุดท้ายเจ้าของควายก็ได้ควายคืน

เรื่อง พระเหลวไหล เล่าว่า มีพระรูปหนึ่งคิดแต่เรื่องผู้หญิง มีครั้งหนึ่งได้ยินคนว่า ถ้านำใบไม้ที่นกนางนวลเคยไปยืนมาทำเป็นเสื่อ ใส่แล้วคนอื่นจะมองไม่เห็น ส่วนคนใต้นั้นจะมองเห็นคนอื่น พระดีใจสั่งให้เณรไปหาใบไม้นั้นมาและทำเป็นเสื่อใส่ เณรต่างทราบว่าจะใส่เสื่อไปทำ

สิ่งที่ไม่ควรทำ เลยแกล้งบอกพระว่า พวกเขามองไม่เห็นพระ พระดีใจ มีวันหนึ่ง มีผู้หญิงมาตักน้ำแถววัด พระใส่เสื้อแล้วไปจับผู้หญิง ผู้หญิงโมโหร้องด่าว่า พระถึงรู้ว่า เสื้อตัวนี้ไม่ใช่เสื้อพิเศษ ซ่อนตัวไม่ได้ พระอับอาย รีบวิ่งหนีเข้าวัดไป

เรื่อง หล้าพุ่มพวงและข้าว เล่าว่า เจ้าผ่านกานเป็นขุนผืนฟ้า เขาเห็นคนในโลกหน้านี้ คิ้วขมวด เพราะไม่มีข้าวกิน ออดข้าว เลยสั่งให้หานำเมล็ดข้าวลงจากบนฟ้าไปส่งให้คนในโลกและสอนวิธีปลูกข้าวให้กับคน ชีวิตคนดีขึ้น ทุกปีพอมีข้าวใหม่ก็จะมีงานฉลองข้าวใหม่เกิดขึ้น หล้าพุ่มพวงเห็นเข้าจึงฉายาเลยไปหากษัตริย์ ขอให้กษัตริย์รักเขา มีวันหนึ่ง กษัตริย์อยากพบต้นข้าว แต่ทั้งกษัตริย์และขุนนางไม่ทราบต้นข้าวเป็นใคร เขาใจว่าหล้าพุ่มพวงเป็นต้นข้าวจึงให้มันเป็นใหญ่ในทุ่งนา หล้าพุ่มพวงลืมหื้มไปแย่งที่กับต้นข้าว และบอกว่าตนเตรียมใจจะไปเลี้ยงชีวิตคน ทั้งสองเถียงกันใหญ่ ต่างบอกว่าตนเป็นใหญ่ สุดท้ายเจ้าของนามาถึงทุ่งนา จึงค้นหล้าพุ่มพวงออกที่ละต้น หล้าพุ่มพวงตายหมด ต้นข้าวเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ นิทานเรื่องนี้สอนให้คนรู้ว่า ของแท้ก็คือของแท้ ของปลอมก็คือของปลอม โทษคนที่รู้จริงไม่ได้

เรื่อง คนโง่ขายเกลือ เล่าว่า มีคนโง่คนหนึ่งทำการค้าขายเกลือ โดยเลียนแบบคนอื่น วันหนึ่งเขาหาบกระบุงไปซื้อเกลือ มาถึงครึ่งทาง นึกขึ้นได้ว่าลืมนำกระบุงไปฝาก จึงกลับไปเอา คิดขึ้นมาว่าจะหาบกลับไปหาบเกลือก็หนักมาก จึงเอาเกลือทั้งหาบซ่อนไว้ในกอหญ้าที่ขึ้นในสระน้ำ ครั้นพอเขากลับมาเห็นกระบุงเปล่าลอยอยู่บนผิวน้ำ เขาก็พยายามตักน้ำในสระให้แห้งเพื่อหาเกลือ แต่ก็ไม่เห็นเกลืออยู่ในสระ มีเพียงกบตัวหนึ่ง เขาโกรธมาก เขาคำบว่า “แกขโมยเกลือของข้ากินทั้งหาบ” พอดำจบก็จับกบมาแล้วใช้ดอกผูกกบให้แน่นและหาไม้มาพยายามตีกบจนกระทั่งพระอาทิตย์เกือบตกดิน แม่ของเขามาเห็นจึงลากเขากลับบ้าน

เรื่อง หมอดูเชื่อฟังคำพูดหมา เล่าว่า มีหมอดูสองคน เลี้ยงหมาตัวหนึ่ง วันหนึ่งหมาบอกหมอดูสองคนว่า มันรู้จักที่ที่มีเงิน หมาไปเอาสร้อยเงิน กำไลเงินมาให้หมอดู หมอดูไปตลาดนำสร้อยและกำไลไปแลกเงิน ปรากฏว่าเจอแม่ของเจ้าของสร้อยและกำไล หมอดูเลยถูกจับติดคุก หลังจากพ้นโทษออกจากคุก หมาก็ตามมาอีก บอกหมอดูว่า มันรู้จักที่ที่ฝังทอง หมอดูทั้งสองเห็นแก่เงิน ลืมความทุกข์ที่เคยรับ หลงเชื่อหมาอีกครั้ง เมื่อทั้งสองไปขุดทองก็ไม่พบ ต่างสงสัยกันเองเข้าใจว่าถูกอีกคนหนึ่งขุดไปแล้ว สุดท้ายต่อยกัน ทำให้คนมาดูกันมากมายแต่ก็ไม่สามารถแยกสองคนนี้ได้ เลยพาไปหากษัตริย์ กษัตริย์ได้ฟังหัวเราะใหญ่ พุดกับหมอดูสองคนว่า คำพูดหมาเชื่อไม่ได้

เรื่อง ชายตาบอดและชายชาติดิ เล่าว่า ชายตาบอดกับชายชาติดิเป็นเพื่อนบ้านกัน ทั้งสองได้แต่กินอย่างเดียว ไม่สามารถทำงานได้ สองคนอยากจะไปหางานทำเพื่อเลี้ยงชีพ จึงไปหาพระสงฆ์เพื่อหาทางแก้ไข พระสงฆ์ ให้ยาทั้งสองคนมาสามชนิด ชนิดที่หนึ่งเป็นยาแก้ปวด แก่เมื่อย ยาชนิดที่สองเป็นยาทำให้งมูกยาวขึ้น ชนิดที่สามเป็นยาทำให้งมูกสั้นลง สองคนหิวข้าวจึงไปเก็บไข่นกกิน น้ำลายนกนั้นหยดลงเข้าตา ชายตาบอดมองเห็นปกติ เขาตกใจหล่นมาจากต้นไม้ ชายชาติดิเห็นเข้า ด้วยความตกใจอาชวรั้งหนี เมื่อเขาเอายาชนิดที่หนึ่ง ทาที่ขาาก็เป็นปกติ สองคนเดินทางต่อไปถึงเมืองเว้นแก่นคัง ได้ข่าวว่ากษัตริย์หนักใจไม่รู้ว่าจะยกพระธิดาให้ใครดี จึงสั่งให้มหาดเล็กไปขุดสระน้ำใหญ่และ ตั้งศาลาไว้ตรงกลาง ให้พระธิดาไปอยู่ในศาลา กษัตริย์ประกาศว่า ถ้าใครสามารถ ช่วยพระธิดาออกมาได้ พระองค์จะยกพระธิดาให้แต่งงานด้วย บังเอิญชายตาบอดตกลงไปในสระน้ำโดยไม่ตั้งใจ จึงได้แต่งงานกับพระธิดา ชายชาติดิเดินทางหางานทำต่อไปถึงหมู่บ้านหนึ่ง และขอค้างที่บ้านผู้เฒ่าคนเฒ่าสวนชายชาติดิได้ข่าวว่ามีพระธิดาเจ็ดองค์ของกษัตริย์จะมาเที่ยวที่สวนดอกไม้ในนี้ทุก ๆ อาทิตย์ ชายชาติดิวางแผนนำยาชนิดที่สองทาบนดอกไม้สวย เมื่อพระธิดาองค์เล็กดมดอกไม้ที่ถูกทายานั้น งมูกก็ยาวขึ้นทันที ไม่มีใครรักษาหาย กษัตริย์ประกาศว่า ผู้ที่สามารถรักษาพระธิดาให้หาย ถ้าเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะให้รางวัลมากมาย ถ้าเป็นชายหนุ่มก็จะยกพระธิดาองค์เล็กให้แต่งงานด้วย ถ้ารักษาไม่หายก็จะฆ่าให้ตาย ชายชาติดิใช้ยาชนิดที่สามไปทาให้พระธิดาองค์เล็ก งมูกก็สั้นลงเหมือนเดิม จึงได้แต่งงานกับพระธิดาองค์เล็กของกษัตริย์

เรื่อง กฎหมายที่กษัตริย์ตั้งไว้ เล่าว่า มีเมืองหนึ่ง เต็มไปด้วยหวัช โมย กษัตริย์ชื่อสะระทิจึงออกกฎหมายใหม่ว่า จากนั้นเป็นต้นไป ไม่ว่าเป็นใครหวัช โมยของ แม้แต่พริกขี้หนูหนึ่ง ถ้าจับได้ ก็ตีหวัช โมยตายได้ เมื่อกฎหมายนี้ประกาศออกไป เมืองนี้กลับสงบสุข หวัช โมยหมดไป เวลาผ่านไปสองปี กษัตริย์ไปล่าสัตว์ที่ป่าทึบ ขณะที่กษัตริย์ได้ตามกวางทองไปถึงป่าลึก กวางทองหายตัวไป กษัตริย์ทั้งหิวน้ำและเหนื่อย เมื่อเห็นสวนแดงโมสวนหนึ่ง กษัตริย์จึงเข้าไปหยิบแดงโมกิน โดยที่ไม่ได้ขออนุญาตจากคนเฒ่าสวน เลยถูกจอบตักดินขึ้นพระชนม์ สุดท้ายเพื่อแก้ปัญหา คนเฒ่าสวนได้ปลอมตัวเป็นกษัตริย์กลับเข้าวังไป

เรื่อง อาล้องมาจากไหน เล่าว่า นานมาแล้ว มีแม่หม้ายคนหนึ่งยากจนมาก วันๆ ไปตัดฟืน ไปหาผักในป่า มีวันหนึ่งเธอไปเก็บผักในป่าเป็นเวลานาน และเพิ่งรู้สึกตัวเองทั้งเหนื่อยทั้งหิวน้ำ เลยลงจากภูเขาไปหาน้ำดื่ม เมื่อเจอสระน้ำแห่งหนึ่ง และได้ดื่มน้ำ เธอรู้สึกชื่นใจ เวลาผ่านไปไม่นาน ปรากฏว่าเธอตั้งท้องและต่อมาคลอดลูกชายคนหนึ่ง ลูกชายกินเก่งมาก แม้ยังเป็นเด็ก

ทารกก็ทำกับข้าวเป็นและสุขภาพแข็งแรง ลูกคนนี้เป็นเด็กที่น่าเอ็นดู ต่างก็ชอบ แถมฉลาดอีก เป็นเด็กดีรู้จักช่วยงานบ้านแม่ แรงเยอะ คนในหมู่บ้านใคร ๆ ก็ชื่นชม เมื่อโตก็รู้จักแยกแยะความดีความเลว เขาไม่ชอบและโกรธคนร้าย คนที่ใจดำ เขาช่วยจับคนร้าย ช่วยเหลือคนยากจน ต่อมาคนจึงรู้ว่า แม่ได้ดื่มน้ำในสระน้ำ ซึ่งมีคนเล่ากันว่า เป็นน้ำอสุจิของช้าง ใครที่ได้ดื่มน้ำในสระน้ำแห่งนั้น จะได้ลูกตัวโต แรงเยอะ ถ้าคนท้องที่ท้องใหญ่มาก คนจะบอกว่าเป็นลูกอาต๋องแล้วมั้ง

ตารางที่ 1 จำนวนนิทาน จำแนกตามประเภท

ประเภทของนิทาน	จำนวน
นิทานเทพปกรณัม หรือเทพปกรณัม	4
นิทานศาสนา	8
นิทานคติ	15
นิทานมหัศจรรย์ หรือเทพนิยาย	2
นิทานชีวิต	4
นิทานประจำถิ่น	7
นิทานอธิบายเหตุ	13
นิทานสัตว์	6
นิทานเรื่องผี	3
นิทานอื่น ๆ	9
รวม	71

จากตารางที่ 1 แสดงว่านิทานไทได้คงที่รวบรวมมาทั้งหมด 71 เรื่องนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 10 ประเภท ได้แก่ นิทานเทพปกรณัม หรือเทพปกรณัม 4 เรื่อง นิทานศาสนา 8 เรื่อง นิทานคติ 15 เรื่อง นิทานมหัศจรรย์ หรือเทพนิยาย 2 เรื่อง นิทานชีวิต 4 เรื่อง นิทานประจำถิ่น 7 เรื่อง นิทานอธิบายเหตุ 13 เรื่อง นิทานสัตว์ 6 เรื่อง นิทานเรื่องผี 3 เรื่อง นิทานอื่น ๆ อีก 9 เรื่อง